

Új és ritka bogarak (*Coleoptera*) Magyarországról

KOVÁCS TIBOR–HEGYESSY GÁBOR

ABSTRACT: (*New and rare beetles from Hungary.*) The paper is reporting on two Coleoptera taxa (*Carabus scheidleri* PANZER, 1799 ssp. *baderlei* MANDL, 1965; *Allonyx quadrimaculatus* (SCHALLER, 1783) which are new to the Hungarian fauna, moreover on some new localities of six beetle species rare in Hungary (*Brachinus psophia* AUDINET-SERVILLE, 1821; *Denops albofasciatus* (CHARPENTIER, 1825); *Kisanthobia ariasi* ROBERT, 1858; *Macronychus quadrituberculatus* PH. MÜLLER, 1806; *Cerocomia schaefferi* (LINNÉ, 1758); *Liparthrum bartschi* MÜHL, 1891). There are given some observations of their ways of life. Processing the data of literature, too their distribution are shown on UTM-grid maps.

A cikk két Magyarországra új (*Carabus scheidleri* PANZER, 1799 ssp. *baderlei* MANDL, 1965; *Allonyx quadrimaculatus* (SCHALLER, 1783) és hat ritka (*Brachinus psophia* AUDINET-SERVILLE, 1821; *Denops albofasciatus* (CHARPENTIER, 1825); *Kisanthobia ariasi* ROBERT, 1858; *Macronychus quadrituberculatus* PH. MÜLLER, 1806; *Cerocomia schaefferi* (LINNÉ, 1758); *Liparthrum bartschi* MÜHL, 1891) bogár taxon új előfordulási helyeiről számol be. Közli az állatok életmódjával kapcsolatos megfigyeléseket. Az irodalmi adatokat is feldolgozva a hazai elterjedést UTM rendszerű hálótérképen szemlélteti.

1. *Carabus scheidleri* PANZER, 1799 ssp. *baderlei* MANDL, 1965

Ausztria keleti részéről újabban leírt *C. scheidleri* alfaj melynek locus typicus-a Parndorf környéke. Magyarországról eddig ismeretlen volt, a gyűjtött példányok a Felső-Szigetközből kerültek elő. Retezár Imre determinálta az alfajt és azt állapította meg, hogy ez a populáció kismértékben eltér a parndorfi-tól mert sokkal több közte a változékony (zöldes v. vöröses) színű példány. Felbukkanása a Szigetköz egyéb pontjain és a Mosoni-síkságon várható.

Adatok: Halászi, Derék-erdő XP71 1990. 05. 15.–30., talajcsapda, 1, KT; 1990. 06., talajcsapda, 1, KT; 1990. 08., talajcsapda, 3, KT; 1991. 04. 09.–05. 28., talajcsapda, 5, KT; 1992. 09., talajcsapda, 1, KT; 1993. 09. 28.–29., talajcsapda, Szél Győző – Feketeerdő, Házi-erdő XP61 1991. 04. 09.–05. 28., talajcsapda, 2, KT – Mosonmagyaróvár, Lóvári-erdő XP61 1993. 09. 28.–29., talajcsapda, 1, Szél Győző.

2. *Brachinus psophia* AUDINET-SERVILLE, 1821

Elterjedési területe Észak-Afrika, Turkesztán, Mezopotámia, Balkán, Franciaország. CHYZER 1885-ben megjelent cikkében említi Szerencs környékéről ezt a fajt melyet Reitter E. határozott, ekkor azonban a *B. ganglbaueri* APFELBECK 1904 még nem volt leírva. Ezek után hazai művekben sehol sem szerepel, csak HORVÁTH VICH sorolja fel 1993-ban megjelent munkájában, de adata az alábbi Retezár Imre által fogott állatokra vonatkozik. A bodrogi gyűjtések során a faj a *B. crepitans* LINNÉ, és *B. ganglbaueri* APFELBECK fajokkal együtt fordult elő. Határozása nehéz, a *B. ganglbaueri* APFELBECK példányaihoz nagyon hasonló, attól csak a hímeiket lehet jól elkülöníteni ivarszervük alapján.

Adatok: Doboz, Kettős-Körös-hídnál ES17 1987. 06. 14., fénycsapda, Retezár Imre – Doboz, Szanazug, erdei tisztáson ES27 1987. 06. 15., fénycsapda, Retezár Imre

– Bodrogkeresztúr, Macskás EU33 1993. 05. 20., egyelt, 1 HG – Sátoraljaújhely, Gyalmos EU45 1993. 07. 03., talajcsapda, 1, HG – Timár, Luka-tó EU33 1993. 07. 10., talajcsapda, 1, HG.

3. *Denops albofasciatus* (CHARPENTIER, 1825)

Közép- és Dél-Európában a Kaukázusban és Észak-Afrikában honos. Hazánkban ritka, A TTM gyűjteményében a következő adatai találhatóak: Budapest 1899. 05. 28., Pável; Budapest 1911. 05. 15. – Peszér, Frivaldszky E. – Sukoró, Meleg-hegy 1951. 06. 21. kopogtatva, 1, Kaszab Z. Az ország több pontjáról előkerült, főleg kineveléssel. Főként olyan ágakban találták melyekben apró cincérfajok (*Phymatoderus pusillus*, *Poecilium alni*) lárvái élnek nagyobb számban.

Adatok: Balatonudvari YM19 1988. 12. 03. fából, Retezár Imre – Mátra-hegység, Sárhegy DT29 1970. 05. 18., tölgyfáról fűhálózza, 1, Varga András – Cák, Cák pincesor XN14 1992. 01. 28., *Castanea sativa* ágból, 1 KT – Mátraverebély, Meszes-tető DU01 1991. 04. 27. *Q. pubescens* ágból, 1, KT – Sátoraljaújhely, Sátorhegy EU45 1993. *Quercus* sp. ágából, 1, HG.

4. *Allonyx quadrimaculatus* (SCHALLER, 1783)

Elterjedési területe Közép- és Dél-Európa. A Fauna Hungariae Frivaldszky Imre múlt század beli „Hungaria” feliratú példányaira hivatkozik, de ezek nem bizonyító erejűek a magyarországi előfordulás tekintetében. A fogott állat egy balaton-felvidéki (Balatonakali, Balatonudvari) gyűjtés után a veszprémi vasútállomáson került elő.

Adatok: Veszprém, vasútállomás YN22 1991. 04. 14., HG.

5. *Kisanthobia ariasi* ROBERT, 1858

Mediterrán faj melyet hazánkban 1973-ban gyűjtöttek először. GASKÓ (1975) előfordulási helyeként az Aszfő és Zánka közti karszt-bokorerdő vonulatát adja meg. E területről a későbbiekben is előkerült (lásd adatok). Új élőhelye a Cserhát-hegység északi részén található Meszes-tető déli kitettségű molyhos tölgyese, valamint a Fót melletti Somlyó-hegy.

Adatok: Balatonudvari YM19 1974. 03. 10., Szalóki Dezső; 1975. 01. 18., Szalóki Dezső; 1975. 01. 26., Szalóki Dezső; 1978. 03. 05., Retezár Imre – Vászoly, Hosszú-mező YM10 1984.01.07., Szalóki Dezső – Balatonakali, Birkás-völgy YM09 1991. 05. 12., molyhos tölgyről kopogtatva, 1, HG – Mátraverebély, Meszes-tető DU01 1989. 04. 13., *Quercus pubescens* törzséből 3, KT; 1991. 04. 27., *Q. pubescens* ágból, 2, KT. – Fót, Somlyó-hegy gerince CT 67 1993. 11. 12. *Q. robur* törzséből elpusztult, 1, KT.

6. *Macronychus quadrituberculatus* P. H. MÜLLER, 1806

Angliától Nyugat és Közép-Európán át Lengyelországig és Magyarorszáig előforduló faj. Hazánkban a Vörös könyv (1989) Budapest mellől a Dunából említi mintegy 50 évvel ezelőtti adatait. A Természettudományi Múzeum Állattárának Kárpát-medencei anyagában található még 5 példány Győr, Bokor E. felirattal. Újabban három helyről került elő a Dráva-síkról SÁR (1992), a Hanságban és Bátorliget térségéből. Érdekes adalék az állat életmódjához hogy a három utóbbi helyen fényre repült.

Adatok: Újrónafő, Bordacs-Császárrejtő-övesatorna, Gulyaállás XN69 1992. 07. 31., lámpázás, Ambrus András, Bánkuti Károly, KT – Nyírpilis, Lógota ET99 1993. 08. 05., lámpázás, 1, Szalóki Dezső.

1. ábra. *Carabus scheidleri* PANZER, 1799 ssp. *baderlei* MANDL, 1965 ▲ és *Brachinus psophia* AUDINET-SERVILLE, 1821 ■ hazai lelőhelyei.

2. ábra. *Denops albofasciatus* (CHARPENTIER, 1825) ▲ és *Allonyx quadrimaculatus* (SCHALLER, 1783) ■ hazai lelőhelyei.

3. ábra. *Kisanthobia ariasi* ROBERT, 1858 ▲ és *Macronychus quadrituberculatus* P. H. MÜLLER, 1806 ■ hazai lelőhelyei

4. ábra. *Cerocoma schaefferi* (LINNÉ, 1758) ▲ és *Liparthrum bartschi* MÜHL, 1891 ■ hazai lelőhelyei.

7. *Cerocoma schaefferi* (LINNÉ, 1758)

Areája Spanyolországtól az Ural-hegységig terjed. Hazánkban nagyon ritka, a Természettudományi Múzeum gyűjteményében a következő adatok találhatók: Szeged – Rákosszentmihály 1972. 06. 23., Rác Gábor – Gyöngyös. A Bodroghözben egy szántóföld gyomos szegélyében virágokról került elő. A faj ritkasága ellenére itt több példány is volt, de csak néhány lett eltéve.

Adatok: Zemplénagárd, Nagy-liget EU85 1993. 06. 12., szántó szélén fűhálózva, 3n, 1h, HG.

8. *Liparthrum bartschi* MÜHL, 1891

Közép-Európai elterjedésű faj, melynek egyetlen hazai példányát – melyre ENDRŐDI 1959-es faunafüzetében hivatkozik – Kaszab Z. és Székessi V. a Kis-Balatonnánál (Vörs) 1955. 09. 09.-én gólyafészekből rostálta. Újabb példányai a Felső-Szigetköz-ből az Alpokaljáról, Tata környékéről és a Déli-Bakonyból kerültek elő. (Burgerlandban is sikerült a fajt megtalálni Kittsee-nél – HOLZSCHUH (1984) az ausztriai Vörös könyvben Alsó-Ausztriából említi). Valamennyi példány a tápnövény: *Viscum album* okkersárga színű, a fán elszáradt ágaiból lett kifaragva. A frissen letört és földön elszáradt penészes, korhadó ágakban nem található. Valószínűleg az ország egyéb fagyönggyel „fertőzött” pontjairól is előkerül.

Adatok: Mosonmagyaróvár, Park XP70 1991. 11. 03., *V. album*, 23, Kovácsné Benkő Zsuzsa, KT – Feketeerdő, Házi-erdő XP61 1991. 01. 11., *V. album*, 8, KT – Burgerland, Kittsee 1992. 11. 12., *V. album* 6, KT – Tata, fácskatelep CT 07 1993. 02. 21. *V. album*, több tucat, HG, KT. Bazsi, Mária-major XN70 1993.11.10., *V. album*, 2 imágó, néhány lárv, Ambrus András, Bánkúti Károly KT. – Nagycenk, Nagycenki hársfasor XN 27 1993. 11. 12. *V. album*, két bepusztult és két élő példány, Ambrus András, Bánharti Károly, KT.

Köszönettel tartozunk DÉVAI Györgynek az UTM rendszerű hálótérképek átadásáért, MERKL Ottónak, hogy a TTM Coleoptera gyűjteményét rendelkezésünkre bocsájtotta. RETEZÁR Imrét, SZALÓKI Dezsőt, PODLUSSÁNY Attilát és SZÉL Győzőt a determinálások ellenőrzéséért, valamint adataik önzetlen átengedéséért illeti köszönet.

Irodalom

- CHYZER, K. (1885): Újabb adatok Zemplénmegye bogárfaunájához, *Rovartani Lapok*, 2/5: 100–106; 2/6: 122–125; 2/7: 142–147.
- CSIKI, E. (1905–1908): Magyarország Bogárfaunája, I. Adephaga 1. Caraboidea, Budapest, 1–546.
- CSIKI, E. (1910): Magyarország Buprestidái II, *Rovartani Lapok*, 17: 17–22.
- ENDRŐDI, S. (1959): Scolytidae, *Fauna Hungariae*, 10. kötet, 9. füzet, 1–96.
- GASKÓ, K. (1975): Új díszbogár faj Magyarországon: *Kisanthobia ariasi* ROB. *Fol. Ent. Hung.* 27: 237.
- HOLZSCHUH, C. (1984): Rote Liste der in Österreich gefahrdeten Bockkäfer (Cerambycidae) und Borkenkäfer (Scolytidae). in: *Rote Listen geferdeter Tiere Österreichs*, Wien, 127–129.
- HORVATOVICH, S. (1993.) *Liste der Carabiden-Arten (Coleoptera, Carabidae) Ungarns* (Stand 1991), *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 37. (1992), 5–12.
- KASZAB, Z. (1955): *Diversicornia I. Malacodermata*, *Fauna Hungariae*, 8. kötet, 1. füzet, 1–144.
- KASZAB, Z. (1956) *Heteromera III.*, *Fauna Hungariae*, 9. kötet, 3. füzet, 1–108.
- MANDL, K. (1965): *Carabus scheidleri* PANZER und sein Formenkreis. Eine tiergeographische systematische Studie – *Ent. Abhandlungen Mus. Tierk. Dresden*, 31, 415–475.

- RETEZÁR, I. (1984): *Carabus* (*Morphocarabus*) *scheidleri* PANZER Kárpát-medencei populációinak kritikai vizsgálata (Coleoptera, Carabidae), Kézirat, 1–16.
- SÁR, J. (1992): Adatok Kétújfalu (Baranya-megye) bogárfaunájához (Coleoptera). *Fol. Ent. Hung.* 53/1: 205–224.
- SZÉL Gy. (1985): A *Carabus*-genus Kárpát-medencében élő fajainak elterjedése és alfaji tagozódása (Coleoptera, Carabidae), Doktori értekezés, Kézirat, 1–77.
- VARGA, Z., KASZAB, Z., PAPP, J. (1989): *Rovarok-Insecta*. in: Vörös könyv, szerk.: RAKONCZAY, Z., Budapest, 178–262.

KOVÁCS Tibor
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth u. 40.

HEGYESSY Gábor
Kazinczy Ferenc Múzeum
H-3980 SÁTORALJAÚJHELY
Dózsa Gy. út 11.